

**SUBIECȚII SPECIALI AI INFRAȚIUNILOR PREVĂZUTE
ÎN CAPITOLUL XVI DIN PARTEA SPECIALĂ A CODULUI PENAL****Ruslan POPOV***Catedra Drept Penal și Criminologie*

In this paper, there are given: the term “commercial company” within the meaning of art.106 of the Civil Code may be equivalent in meaning with the term “commercial organization”, used in the Penal law; the term “public association” within the meaning of the Law on Public Associations is equivalent in meaning with the term “public organization”, used in the Penal law; as shown in art.180-191 of the Civil Code, the term “another non-governmental organization” used in the Penal law, has the meaning of the concept of commercial society (except public association), used in the Civil Code. It is also argued that the term “person who manages a commercial, public or other non-governmental organization” within the meaning of art.124 PC RM is broader than the term “the head of commercial, public or other non-governmental organizations”.

It is shown that the person, who manages the commercial, public or other non-governmental organization, is to be distinguished from: a) the administrative-technical staff of the commercial organization, public or other non-governmental organizations; b) the persons that exercise purely professional functions within the commercial organization, public or other non-governmental organizations. Also, it is shown that by “person, who works for a commercial, public or another non-governmental organization”, although employed by the respective organizations, however that person do not comprehend functions or actions of administrative or organizational-economic type.

A. Persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală în calitate de subiect special al infracțiunilor prevăzute în Capitolul XVI din Partea Specială a Codului penal

Persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală apare ca subiect al infracțiunilor prevăzute la 333 și 335 CP RM.

După cum reiese din denumirea Capitolului XVI din Partea Specială a Codului penal, persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală activează în sectorul privat. Conform art.12 „Sectorul privat” al Convenției ONU împotriva corupției, fiecare stat parte ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsuri pentru prevenirea corupției implicând sectorul privat pentru întărirea normelor de contabilitate și audit în sectorul privat și, dacă este cazul, în caz de nerespectare a acestor măsuri, prevede sancțiuni civile, administrative sau penale eficiente, proporționate și punitive.

Până la intrarea în vigoare, la 12.06.2003, a actualului Cod penal al Republicii Moldova nu s-a făcut o delimitare între sectorul public și sectorul privat. În Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova din 1961 a existat un singur capitol, al optulea, ce prevedea infracțiunile săvârșite de persoane cu funcție de răspundere. În articolul 183, cu care începea acest capitol, se stabilea: „Persoană cu funcție de răspundere, potrivit prezentului cod, este considerată persoana căreia, în autoritățile publice, într-o întreprindere, instituție, organizație, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, i se acordă permanent sau provizoriu – în virtutea legii, prin numire, alegere sau prin încredințarea unei însărcinări – anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau întreprinderii de acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”. Astfel, nu se făcea nici o deosebire între persoanele care ocupau funcția de răspundere într-o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală și persoanele care ocupau funcția de răspundere într-o autoritate publică, întreprindere de stat sau municipală ori instituție publică.

Prezintă interes faptul că în Codul contravențional al Republicii Moldova continuă să se promoveze tocmai o astfel de concepție. Or, în cadrul acestui act legislativ, Capitolul XVI „Contravenții ce afectează activitatea autorităților publice” este singurul capitol în care se stabilește răspunderea pentru faptele contravenționale săvârșite de factorii de decizie (de exemplu, pentru: abuzul de putere sau abuzul de serviciu; excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu; primirea de recompensă nelegitimă sau de folos material, etc.). Aceasta

constituie o dovadă a faptului că în Republica Moldova deocamdată lipsește o concepție legislativă coerentă și bine gândită de apărare a ordinii de drept împotriva ilegalităților săvârșite de factorii de decizie.

Într-un studiu efectuat de R.Macauley se menționează că, din cele 39 de state evaluate, numai 5 (Bosnia și Herțegovina, Lituania, Norvegia, Republica Slovacă și Suedia) au în legislațiile lor infracțiuni care nu reflectă o demarcare clară între sectorul public și sectorul privat. În același timp, în legislația Irlandei și în cea a Regatului Unit este promovată o concepție eclectică, presupunând că o serie de infracțiuni pot fi comise numai în sectorul public, în timp ce alte infracțiuni pot fi săvârșite atât în sectorul public, cât și în sectorul privat [1].

Pe de altă parte, printre statele care au legi penale, în care există capitole similare Capitolelor XV și XVI din Partea Specială a Codului penal a Republicii Moldova, se numără, în primul rând, Federația Rusă. „În primul rând”, pentru că anume modelul reglementar rus a fost cel care a stat la baza delimitării în Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova a infracțiunilor, prevăzute în Capitolul XV, de infracțiunile specificate în Capitolul XVI.

Capitolul 23 al Codului penal al Federației Ruse se numește „Infracțiuni împotriva intereselor serviciului în organizațiile comerciale sau în alte asemenea organizații”; Capitolul 30 din același Cod se numește „Infracțiuni împotriva puterii de stat, a intereselor serviciului de stat și a intereselor serviciului în organele administrației publice locale”. Conform Notei nr.1 la art.201 din Codul penal al Federației Ruse, persoană care îndeplinește funcții de conducere într-o organizație comercială sau într-o altă asemenea organizație, sau într-o organizație necomercială care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici instituție de stat sau municipală, este fie persoana care îndeplinește funcțiile unui organ executiv unipersonal sau funcțiile unui membru al unui consiliu de directori sau ale altui organ executiv colegial, fie persoana care, permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale, îndeplinește funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unor astfel de organizații.

În Partea Specială a Codului penal al Republicii Kazahstan, Capitolul 8 poartă titulatura „Infracțiuni împotriva intereselor serviciului în organizațiile comerciale sau în alte asemenea organizații”; Capitolul 13 se numește „Infracțiuni de corupție și alte infracțiuni contra intereselor serviciului public și administrației publice”. Potrivit Notei la art.228 din Codul penal al Republicii Kazahstan, persoana care îndeplinește funcții de conducere în organizațiile comerciale sau în alte asemenea organizații este persoana care, permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale, îndeplinește funcții administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unei organizații care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici organizație în care cota statului constituie nu mai puțin de 35%.

În Codul penal al Republicii Kârgâzstan [2], Capitolul 23 se numește „Infracțiuni împotriva intereselor serviciului în întreprinderile care nu aparțin statului sau în alte asemenea organizații”; Capitolul 30 are denumirea „Infracțiuni de serviciu”, fiind corespondent cu Capitolul XV din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova. În conformitate cu Nota nr.1 la art.221 al Codului penal al Republicii Kârgâzstan, persoană care îndeplinește funcții de conducere a unei organizații comerciale sau a unei alte asemenea organizații este persoana care, permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale, execută obligații administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unei organizații comerciale, indiferent de forma de organizare juridică a acesteia, sau în cadrul unei organizații necomerciale care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici instituție de stat sau municipală.

În Codul penal al Republicii Turkmenistan [3], Capitolul 23 se numește „Infracțiuni împotriva serviciului public”; Capitolul 28 poartă denumirea „Infracțiuni împotriva intereselor serviciului în organizațiile comerciale sau în alte asemenea organizații”. În art.267 al Codului penal al Republicii Turkmenistan, se arată că persoană care îndeplinește funcții de conducere a unei organizații comerciale sau a unei alte asemenea organizații este persoana care, permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale, execută obligații administrative de dispoziție ori organizatorico-economice în cadrul unei organizații comerciale, indiferent de forma de organizare juridică a acesteia, sau în cadrul unei organizații necomerciale care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici instituție publică.

În Codul penal al Georgiei [4], Capitolul XXIX poartă denumirea „Infracțiuni împotriva intereselor întreprinderii sau ale unei alte organizații”; Capitolul XXXIX se numește „Malversațiuni”, fiind corespondent cu Capitolul XVI din Partea Specială a Codului penal al Republicii Moldova. În legea penală georgiană nu este definită noțiunea desemnând subiectul infracțiunilor de abuz de serviciu și de luare de mită (prevăzute la

art.220 și, respectiv, la art.221 din Codul penal al Georgiei). Se menționează doar că acesta este persoana care exercită autoritate managerială, reprezentativă sau altă autoritate specifică în cadrul întreprinderii sau al unei alte organizații.

Pentru comparație, în corespundere cu art.124 CP RM, prin „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală” se înțelege persoana căreia, în organizația indicată sau într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

Astfel, remarcăm următoarele particularități ale acestei definiții:

1) numai pentru legea penală autohtonă este caracteristică sintagma „persoană care gestionează o organizație comercială obștească sau altă organizație nestatală”. În legislațiile altor state echivalentul acestei sintagme este: „persoană care îndeplinește funcții de conducere într-o organizație comercială sau într-o altă asemenea organizație, sau într-o organizație necomercială care nu este nici autoritate de stat, nici autoritate a administrației publice locale, nici instituție de stat sau municipală” (Codul penal al Federației Ruse); „persoană care îndeplinește funcții de conducere în organizațiile comerciale sau în alte asemenea organizații” (Codul penal al Republicii Kazahstan); „persoană care îndeplinește funcții de conducere a unei organizații comerciale sau a unei alte asemenea organizații” (Codul penal al Republicii Kârgâzstan, Codul penal al Republicii Turkmenistan); „persoană care exercită autoritate managerială, reprezentativă sau altă autoritate specifică în cadrul întreprinderii sau al unei alte organizații” (Codul penal al Georgiei); 2) doar pentru legea penală autohtonă este caracteristică evidențierea subdiviziunii entității în care își desfășoară activitatea factorul de decizie din sectorul privat („...persoana căreia, în organizația indicată sau într-o subdiviziune a acesteia (sublinierea ne aparține – n.a.)...” alături de entitatea respectivă propriu-zisă; 3) în art.124 CP RM se recurge la locuțiunea „permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări”. În legislațiile specificate mai sus (cu excepția Codului penal al Georgiei), locuțiunea având aceleași conotații este „permanent, provizoriu sau în virtutea unei însărcinări speciale”; 4) în art.124 CP RM se menționează despre „funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”. În Codul penal al Federației Ruse sintagmele similare sunt „funcțiile unui organ executiv unipersonal sau funcțiile unui membru al unui consiliu de directori sau ale altui organ executiv colegial”; „funcțiile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”. În Codul penal al Republicii Kazahstan se vorbește despre „funcțiile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”. În același timp, în Codul penal al Republicii Kârgâzstan și în Codul penal al Republicii Turkmenistan formularea similară este „obligațiile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice”.

După această analiză juridico-comparativă, să ne concentrăm atenția asupra condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală, conform art.124 CP RM.

În opinia lui N.N. Țuglenok, aceste condiții cunosc următoarea clasificare: 1) condițiile care privesc entitatea în care își exercită atribuțiile persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală; 2) condițiile care se referă la caracterul atribuțiilor exercitate de persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală [5].

Așa cum consideră S.Brînza și V.Stati, rezultă că prima dintre condițiile pe care dânsii le specifică privește entitatea în care își exercită atribuțiile persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală; celelalte două condiții pe care le nominalizează se referă la caracterul atribuțiilor exercitate de persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală: „Din definiția formulată în art.124 CP RM reiese că persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală este acea persoană care îndeplinește următoarele trei condiții: 1) este o persoană căreia i se acordă drepturi și obligații într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acestora; 2) aceste drepturi și obligații i se acordă permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări; 3) aceste drepturi și obligații i se acordă în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice” [6].

În cele ce urmează vom analiza pe rând aceste trei condiții.

Astfel, cât privește prima din aceste condiții, entitatea în care subiectul special menționat la art.124 CP RM își poate exercita atribuțiile, este: a) organizația comercială; b) organizația obștească; c) altă organizație nestatală.

În legislația extrapenală nu este utilizată noțiunea de organizație comercială. În schimb, se folosește noțiunea „societate comercială”, pe care o considerăm echivalentă cu noțiunea „organizație comercială”, utilizată în legea penală. Din alin.(1) și (2) art.106 din Codul civil aflăm că societate comercială este organizația comercială cu capital social constituit din participațiuni ale fondatorilor (membrilor); societatea comercială poate fi constituită doar sub formă de societate în nume colectiv, de societate în comandită, de societate cu răspundere limitată și de societate pe acțiuni.

În alte norme ale Codului civil găsim detalii privind caracteristicile fiecăreia dintre aceste patru tipuri de societăți comerciale: societate în nume colectiv este societatea comercială ai cărei membri practică, în conformitate cu actul de constituire, activitate de întreprinzător în numele societății și răspund solidar și nelimitat pentru obligațiile acesteia (alin.(1) art.121); societate în comandită este societatea comercială în care, de rând cu membrii care practică în numele societății activitate de întreprinzător și poartă răspundere solidară nelimitată pentru obligațiile acesteia (comanditați), există unul sau mai mulți membri-finanțatori (comanditari) care nu participă la activitatea de întreprinzător a societății și suportă în limita aportului depus riscul pierderilor ce rezultă din activitatea societății (alin.(1) art.136); societate cu răspundere limitată este societatea comercială al cărei capital social este divizat în părți sociale conform actului de constituire și ale cărei obligații sunt garantate cu patrimoniul societății (alin.(1) art.145); societate pe acțiuni este societatea comercială al cărei capital social este divizat în acțiuni și ale cărei obligații sunt garantate cu patrimoniul societății (alin.(1) art.156).

Cât privește cooperativele de întreprinzător și cele de producție, considerăm că, așa cum rezultă din Codul civil și din Legea cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, acestea nu sunt societăți comerciale (organizații comerciale). În accepțiunea art.124 CP RM, cooperativele de întreprinzător și cele de producție urmează a fi raportate la categoria „altă organizație nestatală”.

În afară de organizația comercială, entitatea în care subiectul special menționat la art.124 CP RM își poate exercita atribuțiile este organizația obștească. Notele ce caracterizează organizațiile obștești le identificăm în legislația extrapenală.

Considerăm că noțiunea „asociație obștească”, utilizată în legislația extrapenală, este echivalentă cu noțiunea „organizație obștească”, folosită în legea penală. Astfel, de exemplu, în corespundere cu art.1 al Legii cu privire la asociațiile obștești, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 17.05.1996 [7], asociație obștească este organizația necomercială, independentă de autoritățile publice, constituită benevol de cel puțin două persoane fizice și/sau juridice, asociate prin comunitate de interese în vederea realizării, în condițiile legii, a unor drepturi legitime; asociații obștești sunt considerate: asociațiile pacifiste; asociațiile de apărare și de promovare a drepturilor omului; asociațiile de femei; asociațiile de veterani; asociațiile de invalizi; asociațiile de tineret și de copii; societățile științifice; societățile tehnice; societățile ecologiste; societățile cultural-educative; societățile sportive; uniunile de creație; comunitățile național-culturale; alte asociații ale persoanelor fizice și/sau juridice legal constituite.

În afară de organizația comercială și organizația obștească, entitatea în care subiectul special menționat la art.124 CP RM își poate exercita atribuțiile este o altă organizație nestatală.

Așa cum rezultă din art.180-191 din Codul civil, noțiunea „o altă organizație nestatală”, utilizată în legea penală, are înțelesul noțiunii de societate necomercială (excluzând asociația obștească), folosite în Codul civil.

Potrivit art.180-183 din Codul civil, organizație necomercială este persoana juridică al cărei scop este altul decât obținerea de venit. Organizații necomerciale sunt: a) asociația; b) fundația; c) instituția. Asociație este organizația necomercială constituită benevol de persoane fizice și juridice asociate, în modul prevăzut de lege, prin comunitate de interese, care nu contravin ordinii publice și bunelor moravuri, pentru satisfacerea unor necesități nemateriale. Asociația poate avea forma de asociație obștească (care, așa cum am menționat, este echivalentă cu noțiunea de organizație obștească în sensul art.124 CP RM), asociație religioasă, partid sau de altă organizație social-politică, de sindicat, uniune de persoane juridice, de patronat, alte forme în condițiile legii. Fundație este organizația necomercială, fără membri, înființată de una sau mai multe persoane fizice și juridice, dotată cu patrimoniu distinct și separat de cel al fondatorilor, destinat atingerii scopurilor necomerciale prevăzute în actul de constituire. Instituție este organizația necomercială constituită de fondator

(fondatori) pentru exercitarea unor funcții de administrare, sociale, culturale, de învățământ și altor funcții cu caracter necomercial, finanțată parțial sau integral de acesta (aceștia).

Conform alin.(5) art.183 din Codul civil, instituția poate fi publică sau privată. Cât privește instituția publică (adică, instituția care este constituită în baza unui act emis de autoritatea publică și care este finanțată, integral sau parțial, de la bugetul celei din urmă), aceasta nu poate fi considerată organizație nestatală în sensul art.124 CP RM. Or, instituția publică se raportează la noțiunea „alte persoane juridice de drept public”. Deci, persoana care gestionează o instituție publică este persoană publică în sensul alin.(2) art.123 CP RM, nu persoana care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală în sensul art.124 CP RM.

În ce privește instituția privată (adică, instituția care se constituie în baza hotărârii persoanei fizice sau juridice de drept privat, care o dotează potrivit scopului preconizat), aceasta reprezintă o organizație nestatală în sensul art.124 CP RM.

Detaliile despre unele organizații nestatale, în sensul art.124 CP RM, le aflăm din reglementările de sorginte extrapenală.

De exemplu, conform alin.1 art.22 al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi, pentru a-și coordona activitatea, în scopul creării unor condiții favorabile pentru realizarea și apărarea intereselor de producție, tehnico-științifice, sociale și altor interese comune, întreprinderile au dreptul să înființeze societăți sub formă de asociații, uniuni, conerne, care vor fi organizații necomerciale.

În conformitate cu art.3 al Legii Republicii Moldova privind asociațiile de economii și împrumut, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.06.2007 [8], asociație de economii și împrumut este organizația necomercială cu statut juridic special, constituită benevol de persoane fizice și juridice, asociate pe principii comune, care acceptă de la membrii săi depuneri de economii, le acordă acestora împrumuturi, precum și alte servicii financiare, în conformitate cu categoria licenței pe care o deține.

La art.3 al Legii Republicii Moldova privind libertatea de conștiință, de gândire și de religie, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.05.2007 [9], se stabilește că instituția religioasă este o parte componentă centrală sau regională a cultului religios, fondată de acesta fără consemnarea calității de membru, reprezentând un așezământ sau o structură religioasă; sunt considerate instituții religioase: eparhiile; diecezele; protopopiatele; decanatele; misiunile religioase sociale sau de caritate; instituțiile de învățământ teologic de orice grad; centrele de pelerinaj; asociațiile și fundațiile religioase; instanțele de disciplină bisericească; alte instituții similare.

Potrivit art.1 al Legii Republicii Moldova privind partidele politice, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.12.2007 [10], partidele politice sunt asociații benevole, cu statut de persoană juridică, ale cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, care, prin activități comune și în baza principiului liberei participări, contribuie la conceperea, exprimarea și realizarea voinței lor politice.

Conform art.2 al Legii culturii a Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.05.1999 [11], organizații de cultură sunt: uniunile de creație; breslele (corporațiile); asociațiile, organizațiile, instituțiile și întreprinderile ce desfășoară o activitate culturală.

În corespundere cu art.3 al Legii Republicii Moldova cu privire la cultura fizică și sport, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 25.03.1999 [12], cetățenii Republicii Moldova au dreptul la formarea, în condițiile legii, a asociațiilor, cluburilor și federațiilor naționale de cultură fizică și sport, a fondurilor și altor structuri, care funcționează în conformitate cu legislația, cu statutele proprii și cu cele ale organismelor internaționale de profil.

Potrivit art.2 al Legii Republicii Moldova cu privire la tineret, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.02.1999 [13], instituție de lucru cu tineretul este organizația care desfășoară activități cu și pentru tineret.

Conform alin.(1) art.1 al Legii patronatelor a Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 11.05.2000 [14], patronatele sunt organizații necomerciale, neguvernamentale, independente și apolitice, constituite în baza liberei asocieri și egalității în drepturi a patronilor din diverse domenii de activitate.

Și astfel de exemple pot fi prezentate în continuare.

Considerăm neadecvată în plan terminologic și nesincronizată cu normele extrapenale sintagma „organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală”, utilizată în Codul penal. De aceea, venim cu propunerea de substituiri a acesteia printr-o sintagmă mai potrivită: „societate comercială sau necomercială, cu excepția persoanelor juridice de drept public”. În acest fel, va fi clară limita de demarcare a sferelor de incidență a

definiției de la alin.(2) art.123 CP RM (definiție care cuprinde formularea „al altor persoane juridice de drept public”) și a definiției de la art.124 CP RM.

În alt context, în legislația extrapenală pot fi găsite exemple când, deși se utilizează sintagma „persoană cu funcție de răspundere”, se are în vedere o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală în sensul art.124 CP RM.

De exemplu, conform alin.(1) art.73 al Legii privind societățile pe acțiuni, persoane cu funcție de răspundere ale societății pe acțiuni sunt considerați membrii consiliului societății, ai organului executiv, ai comisiei de cenzori, ai comisiei de lichidare a societății, precum și alte persoane care exercită atribuții de dispoziție în conducerea societății. Potrivit alin.(1) art.41 al Legii privind cooperativele de producție, persoane cu funcție de răspundere ale cooperativei de producție sunt membrii consiliului cooperativei, președintele cooperativei, membrii comisiei de revizie, ai comisiei de reorganizare și ai comisiei de lichidare a cooperativei și alte persoane care exercită atribuții de dispoziție în cooperativă. În corespundere cu alin.(1) art.77 al Legii privind cooperativele de întreprinzător, persoane cu funcții de răspundere ale cooperativei de întreprinzător sunt membrii consiliului, ai comisiei de revizie, ai comisiei de lichidare și ai comisiei de reorganizare a cooperativei, președintele acesteia și alte persoane care exercită atribuții de dispoziție în cooperativă. În conformitate cu alin.(3) art.76 al Legii privind societățile cu răspundere limitată, persoana cu funcție de răspundere a societății cu răspundere limitată se eliberează de răspundere materială solidară pentru decizia organului executiv colegial al societății sau a consiliului societății, dacă: a) a votat contra luării acestei decizii de către organul de conducere respectiv și b) opinia ei separată este anexată la procesul-verbal al ședinței organului respectiv sau este consemnată în procesul-verbal.

Cu certitudine, asemenea exemple mai există.

Nu negăm faptul că sintagma „persoană cu funcție de răspundere”, utilizată în ipotezele menționate mai sus, este generatoare de confuzii în planul identificării într-un mod greșit a sferelor de incidență a noțiunilor definite la art.123 CP RM și a noțiunii definite la art.124 CP RM. De fapt, sintagma „persoană cu funcție de răspundere” desemnând o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, în sensul art.124 CP RM, este nu altceva decât o reminiscență a perioadei în care, atât în legea penală, cât și în legislația extrapenală, nu se făcea nici o deosebire între ceea ce astăzi înțelegem prin noțiunile „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală”.

Cu toate neajunsurile sale, sintagma „persoană cu funcție de răspundere” – utilizată în Legea privind societățile pe acțiuni, în Legea privind cooperativele de producție, în Legea privind cooperativele de întreprinzător, în Legea privind societățile cu răspundere limitată etc. – ne ajută să identificăm categoriile de persoane care intră sub incidența art.124 CP RM. Din prevederile acestor acte normative reiese că noțiunea „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală” este mai largă decât noțiunea „conducătorul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale”.

Această concluzie rezultă din opiniile exprimate de unii autori [15]. Aceeași concluzie reiese din analiza legislației. De exemplu, în unele acte normative, persoanele care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală sunt desemnate prin termenul „administratori”: potrivit art.3 al Legii Republicii Moldova privind instituțiile financiare, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 21.07.1995 [16], administrator este: membrul consiliului băncii; membrul organului executiv al băncii; membrul comisiei de cenzori a băncii; contabilul-șef al băncii; conducătorul filialei băncii; altă persoană investită prin lege sau statut să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul băncii; conform art.3 al Legii Republicii Moldova cu privire la asociațiile de economii și împrumut, administrator este: membrul consiliului asociației de economii și împrumut; membrul comisiei de cenzori a asociației de economii și împrumut; directorul executiv al asociației de economii și împrumut; contabilul-șef al asociației de economii și împrumut; conducătorul filialei sau reprezentanței asociației de economii și împrumut; alte persoane abilitate, conform legislației sau statutului asociației de economii și împrumut, să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul asociației de economii și împrumut.

În practica judiciară s-a considerat că persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală este: *președintele societății pe acțiuni „T.S.”* [17]; *directorul societății cu răspundere limitată „A.B.”* [18]; *directorul societății cu răspundere limitată „F.G.”* [19]; *directorul societății pe acțiuni „T.”* [20]; *directorul general al societății pe acțiuni „A.S.”* [21]; *directorul general al societății pe acțiuni*

„I.” [22]; *directorul societății pe acțiuni „E.-N.”* [23]; *directorul general al societății pe acțiuni „P.G.B.”* [24]; *directorul societății pe acțiuni „I.C.V.P.”* [25]; *directorul filialei I. a băncii comerciale „E.B.”* [26]; *directorul societății pe acțiuni „T.”* [27]; *președintele cooperativei de consum „A.”* [28]; *președintele unei asociații a proprietarilor de locuințe privatizate* [29]; *antreprenorul-posesor al întreprinderii individuale „B.-G.”* [30].

Totuși, până la urmă, contează nu cum sunt denumite funcțiile persoanelor care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. Contează ca atribuțiile acestora să fie conforme cu prevederile art.124 CP RM. Iar din prevederile acestui articol reiese că persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală este, după caz, persoana:

- 1) căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție;
- 2) căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor organizatorico-economice.

Nu există nici o reglementare care să prevadă care funcții sau acțiuni ale persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală sunt funcții sau acțiuni administrative de dispoziție ori funcții sau acțiuni organizatorico-economice.

Totuși, nu trebuie să uităm că interpretarea oficială vizând caracteristicile acestor funcții sau acțiuni o găsim în Hotărârea Curții Constituționale privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, nr.1 din 11.01.2001 [31]. În contextul studiului de față, această interpretare își păstrează relevanța, întrucât se referă la perioada în care, atât în legea penală, cât și în legislația extrapenală, nu se făcea nici o deosebire între ceea ce astăzi înțelegem prin noțiunile „persoană cu funcție de răspundere” și „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală”.

Din textul acestei hotărâri deducem că persoană căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării *funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție* este persoana având atribuții legate, în special, de dirijarea nemijlocită a oamenilor sau de administrarea unui sector de muncă în cadrul unei organizații comerciale obștești sau al unei alte organizații nestatale, ori în cadrul unei subdiviziuni a acestora; persoană, căreia, în organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală ori într-o subdiviziune a acesteia, i se acordă, permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări, anumite drepturi și obligații în vederea exercitării *funcțiilor sau acțiunilor organizatorico-economice*, este persoana având atribuții legate, în special, de dispunerea și administrarea patrimoniului aparținând unei organizații comerciale, obștești sau unei alte organizații nestatale, ori unei subdiviziuni a acestora.

Nu întâmplător, în textul Hotărârii Curții Constituționale privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, nr.1 din 11.01.2001, se utilizează sintagma „în special”, pe care am subliniat-o în ambele cazuri. Aceasta denotă că este exemplificativă prezentarea de ipoteze care se referă la exercitarea funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori a funcțiilor sau acțiunilor organizatorico-economice. Până la urmă, contează ca atât funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție, cât și funcțiile sau acțiunile organizatorico-economice, să fie producătoare de efecte juridice (adică, să dea naștere, să modifice sau să stingă raporturi juridice). Așa cum ne vom putea convinge mai jos, nu pot fi producătoare de efecte juridice funcțiile pur profesionale sau tehnice exercitate în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale.

Ultima dintre condițiile ce se referă la caracterul atribuțiilor exercitate de persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală, pe care trebuie să o analizăm, presupune că persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală este acea persoană, căreia drepturile și obligațiile îi sunt acordate permanent sau provizoriu, prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări.

Astfel, legiuitorul subliniază că nu importă la calificare, urmând a fi luate în considerație la individualizarea pedepsei, împrejurările referitoare la: 1) caracterul definit sau nedefinit al duratei acordării drepturilor

și obligațiilor respective; 2) modul de acordare – prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări – a acelor drepturi și obligații.

Indiferent de caracterul – definit sau nedefinit – al duratei acordării drepturilor și obligațiilor respective, contează ca, la momentul săvârșirii infracțiunii, persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală să fie titulară a acelor drepturi sau obligații. Cu alte cuvinte, nu se poate vorbi despre o persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală, dacă infracțiunea a fost comisă: a) înainte de momentul acordării acestora a drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală; 2) după momentul în care această persoană își pierde prerogativa de a fi titulară a drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală.

Acordarea drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală are un caracter permanent în cazul în care nu se stabilește un termen limită pentru exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor respective. Din contra, acordarea drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală are un caracter provizoriu în cazul în care se stabilește un termen, în limitele căruia are loc exercitarea drepturilor și executarea obligațiilor respective.

De asemenea, nu este relevant modul de acordare – prin numire, alegere sau în virtutea unei însărcinări – a drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală. Contează ca numirea, alegerea sau însărcinarea persoanei care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală să se facă în condițiile legii.

Acordarea drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală se face prin numire atunci când funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice sunt conferite sau autorizate în lipsa desemnării prin vot a persoanei căreia i se acordă acele drepturi și obligații. Dimpotrivă, acordarea drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală se face prin alegere atunci când funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice sunt conferite sau autorizate în condițiile desemnării prin vot a persoanei căreia i se acordă acele drepturi și obligații.

Acordarea drepturilor și obligațiilor într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală se face în virtutea unei însărcinări atunci când funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice sunt conferite sau autorizate *ad-hoc*. Odată cu îndeplinirea însărcinării, încetează prerogativa de exercitare a funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice.

În altă ordine de idei, considerăm că persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală trebuie deosebită de:

- 1) personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) din cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale;
- 2) persoanele care exercită funcții pur profesionale în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale.

În acest plan, suntem de acord cu cele afirmate de S.Brînza și V.Stati: „Nu pot fi subiecți ai infracțiunilor săvârșite de persoanele care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală acei lucrători ai unei organizații comerciale, obștești sau ai unei alte organizații nestatale ori ai unei subdiviziuni a acestora, care exercită funcții pur profesionale sau tehnice (de exemplu, medicii, pedagogii etc.). În același timp, dacă, în afară de exercitarea funcțiilor pur profesionale sau tehnice, aceste persoane sunt investite cu funcții de ordin administrativ de dispoziție sau de ordin organizatorico-economic, atunci, în caz de luare sau acceptare a unui folos necuvenit, ele pot fi trase la răspundere penală pentru infracțiunea prevăzută la art.333 CP RM (de exemplu, profesorul din cadrul comisiei de examinare sau al comisiei de calificare, activând în cadrul unei instituții de învățământ private, care semnează documentul de promovare a studentului (masterandului, doctorandului etc.) etc.” [32].

Așadar, personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) din cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale (de exemplu, dactilograf, secretar tehnic, arhivar, expeditor, curier etc.) nu pot fi considerați ca având calitatea de persoane care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală.

Nu pot avea această calitate nici medicii, pedagogii sau alte asemenea persoane, în ipoteza în care acestea exercită funcții pur profesionale în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale. Numai în ipoteza în care persoana – care, în alte circumstanțe (altele decât cele în care este săvârșită infracțiunea), exercită funcții pur profesionale în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale – își asumă drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor sau acțiunilor administrative de dispoziție ori organizatorico-economice se poate vorbi despre calitatea de persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală. În această ipoteză, calitatea persoanei de a fi medic, pedagog etc. este eclipsată în plan juridic de calitatea de a fi persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală.

În practica judiciară, calitatea de persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală s-a atestat, corect, în cazul următor: *C.S. a fost condamnată în baza alin.(1) art.333 CP RM. Deținând funcția de conferențiar universitar la o catedră a unei instituții de învățământ superior private, fiind persoană căreia i s-a acordat prin numire drepturi și obligații în vederea exercitării funcțiilor administrative de dispoziție (și anume, aprecierea imparțială a cunoștințelor studenților în cadrul sesiunilor de examinare, cu înscrierea notelor, confirmate în borderou prin semnătură personală), la 06.06.2006, aproximativ la ora 13.05, precum și și la 09.06.2006, aproximativ la ora 11.15, într-un birou al instituției respective, C.S. a luat de la studentul anului III al instituției nominalizate, O.V., bani în sumă totală de 300 dolari SUA, dintre care 150 dolari SUA erau destinați pentru primirea de la studenta aceleiași instituții, P.S., a diferențelor la trei discipline, cu înscrierea în borderouri a notelor nu mai joase de nota „7”.* [33]

În ipoteza dată, C.S. a exercitat funcții administrative de dispoziție, întocmind și semnând borderoul de examinare a cunoștințelor studenților în cadrul unei sesiuni de examinare. Exercițarea acestor funcții a fost una producătoare de efecte juridice pentru O.V. și P.S., care, astfel, au fost promovați. Nu se poate susține că, în împrejurările concrete descrise în speță, funcțiile exercitate de C.S. ar fi fost pur profesionale.

În alt context, nu poate fi considerată persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală. O astfel de persoană apare în calitate de subiect special distinct al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM. Particularitățile acestui subiect special vor fi analizate mai jos.

Nu poate avea calitatea de persoană care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală nici: notarul; auditorul; avocatul; executorul judecătoresc; expertul judiciar; interpretul și traducătorul antrenat de Consiliul Superior al Magistraturii, de Ministerul Justiției, de organele procuraturii, organele de urmărire penală, instanțele judecătorești, de notari, avocați sau de executorii judecătorești; mediatorul; medicul, privit ca liber-profesionist; mandatarul autorizat; reprezentantul statului în societățile comerciale cu cota de participare a statului etc. Legiuitorul a raportat astfel de persoane la categoria de persoane autorizate sau investite de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public (categorie reprezentând persoanele publice în sensul dispoziției de la alin.(2) art.123 CP RM).

B. Persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală în calitate de subiect special al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM

Persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală apare ca subiect al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM.

Până la intrarea în vigoare a amendamentelor operate la 02.12.2011, persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu a apărut în calitate de subiect special în normele Codului penal al Republicii Moldova. Recunoașterea acestei calități este rezultatul extinderii implementării de către țara noastră a prevederilor Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția.

Astfel, atrag atenția două dintre articolele acestei Convenții: fiecare Parte adoptă măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a stabili drept infracțiune, în conformitate cu dreptul său intern, în cazul când actul a fost comis, intenționat, în cadrul unei activități comerciale, fapta de a promite, de a oferi sau de a da, direct sau indirect, orice avantaj nedatorat oricărei persoane care conduce sau este angajată în cadrul unei entități din sectorul privat, pentru ea însăși sau pentru altcineva pentru ca persoana să îndeplinească un act de violare a îndatoririlor sale sau să se abțină de la îndeplinirea lor (art.7 „Corupția activă în sectorul privat”); fiecare Parte adoptă măsurile legislative sau alte măsuri necesare pentru a stabili drept infracțiune, în confor-

mitate cu dreptul său intern, în cazul când actul a fost comis, intenționat, în cadrul unei activități comerciale, acțiunea de solicitare sau de primire, direct sau indirect, fie prin intermediul unei terțe persoane, a unui avantaj nedatorat sau acțiunea persoanei de a accepta oferirea sau promisiunea unui avantaj nedatorat, pentru ea însăși sau pentru orice persoană care conduce sau lucrează pentru o entitate din sectorul privat, pentru ca ea să înlăptuiască un act de violare a îndatoririlor sale sau să se abțină de la înlăptuirea lor (art.8 „Corupția pasivă în sectorul privat).

În legătură cu aceste prevederi, este cazul să apelăm la Raportul explicativ la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția [34]. În pct.55 al acestui Raport, referitor la art.7 al Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția, se menționează: incriminarea actelor de corupție în sectorul privat urmărește să protejeze încrederea și loialitatea, care sunt indispensabile pentru desfășurarea și dezvoltarea relațiilor în sectorul privat. Drepturile și obligațiile, care decurg din aceste relații, sunt guvernate de normele dreptului privat și, într-o mare măsură, sunt determinate de contracte. Se așteaptă ca angajatul să-și îndeplinească atribuțiile în conformitate cu contractul pe care l-a încheiat, care stabilește, în mod expres sau implicit, o obligație generală de loialitate față de angajatorul său, o obligație generală de a nu acționa în detrimentul intereselor acestuia. Angajatul, care acceptă mită pentru a acționa sau a se abține să acționeze într-un mod care este contrar interesului angajatorului său, nu face decât să abuzeze de încrederea ce i-a fost acordată.

În această explicație este consemnat angajatul care își desfășoară activitatea în sectorul privat, însă nu se concretizează nici cine este acesta, nici care este deosebirea dintre el și cel care conduce o entitate privată.

În aceste condiții, suntem nevoiți să apelăm la modelele legislative străine, similare celor vizând persoana care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, în sensul art.333 și 335 CP RM.

De exemplu, în art.252 „Mituire” din Codul penal al Republicii Belarus [35] se stabilește răspunderea fie pentru luarea de către un lucrător al unui întreprinzător individual sau al unei persoane juridice, care nu ocupă funcții de conducere, de bani, titluri de valoare, alte bunuri sau servicii patrimoniale, pentru a îndeplini o acțiune sau inacțiune în folosul mituitului, legată de activitatea desfășurată de acest lucrător, astfel cauzându-se daune intereselor proprietarului sau ale clienților acestuia, fie pentru darea unei asemenea recompense.

De asemenea, la art.225 „Primirea ilegală a recompensei de către un funcționar” din Codul penal al Republicii Kârgâzstan se prevede răspundere pentru primirea cu bună-știință ilegală de către un funcționar, care nu este persoană cu funcție de răspundere a unei autorități publice, a unei întreprinderi, instituții, organizații, asociații obștești sau a unui organ de autoadministrare a cetățenilor, a unei recompense materiale sau a unui folos material, exprimat în proporții considerabile, pentru îndeplinirea sau neîndeplinirea în interesul recompensatorului a unei acțiuni anumite, care implică folosirea situației de serviciu.

Interpretând aceste prevederi normative, ajungem la următoarele concluzii: în sensul dispozițiilor de la art.333 și 335 CP RM, prin „persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală” trebuie de înțeles acea persoană care, deși activează într-o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală, nu îndeplinește condițiile prevăzute la art.124 CP RM.

Așadar, este vorba despre o persoană care, deși este lucrător (angajat) al organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale, totuși nu exercită funcții sau acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Persoanele care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu pot avea calitatea de: membri ai consiliului organizației date; membri ai comisiei de cenzori a organizației comerciale, obștești sau a unei alte organizații nestatale; director executiv al organizației date; contabil-șef al organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale; conducător al filialei sau al reprezentanței acestei organizații; alte persoane abilitate, conform legislației sau statutului organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale, să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul organizației respective.

Dacă, pentru moment, ar fi să identificăm un contraechivalent al noțiunii „persoană publică” în sensul alin.(2) art.123 CP RM – contraechivalent care ar îngloba accepțiunile complementare „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală” și „persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală” – atunci, cel mai probabil, ar trebui să recurgem la formula „persoană privată”. Din analiza comparativă a definițiilor formulate în alin.(1) și (2) art.123 CP RM, reiese că, nici pe departe, toate persoanele publice sunt cele care exercită funcțiile autorității publice sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. În mod similar,

nici pe departe, toate persoanele, pe care le numim condițional „persoane private”, nu sunt cele care exercită funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Doar cei din ierarhia organizațiilor comerciale, obștești sau a altor organizații nestatale trebuie considerați persoane care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală.

Considerăm că persoanele care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu pot face parte nici din personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) al organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale. Or, obiectul juridic generic al infracțiunilor prevăzute la art.333 și 335 CP RM îl constituie „relațiile sociale cu privire la activitatea de serviciu într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală” [36]. Activitățile, desfășurate de cei din personalul sus-menționat, au un caracter auxiliar în raport cu activitatea de serviciu într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, și nu se confundă cu aceasta. Cei care fac parte din personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) al organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale nu sunt titulari ai autorității acestei organizații.

În context, reiterăm propunerea noastră de a fi dezincriminată fapta prevăzută la art.256 CP RM, faptă presupunând primirea, prin extorcare, de către un salariat dintr-o întreprindere, instituție sau organizație a unei remunerații pentru îndeplinirea unor lucrări sau pentru prestarea unor servicii în sfera comerțului, alimentației publice, transportului, deservirii sociale, comunale, medicale sau de altă natură, lucrări și servicii ce țin de obligațiile de serviciu ale acestui salariat. Acesta întrucât noțiunea „persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală”, utilizată în art.333 CP RM, alături de noțiunea „persoană publică” (și, implicit, noțiunea „angajatul întreprinderilor de stat sau municipale”) din alin.(2) art.123 CP RM, acoperă laolaltă o arie atât de vastă, încât practic lasă fără conținut noțiunea „salariatul dintr-o întreprindere, instituție sau organizație” folosită în art.256 CP RM. În această ipoteză, nu ar fi logic să considerăm că noțiunea „salariatul dintr-o întreprindere, instituție sau organizație”, folosită în art.256 CP RM, ar putea să se refere la cei care desfășoară activități auxiliare în cadrul întreprinderilor, instituțiilor sau organizațiilor.

Cu toate că nu exercită funcții sau acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice, persoanele care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu apar nici în ipostaza de exercitare a funcțiilor pur profesionale în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale. Or, nu activitatea profesională într-o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, dar activitatea de serviciu într-o asemenea organizație este cea care, în ultimă instanță, suferă atingere în rezultatul comiterii infracțiunilor specificate la art.333 și 335 CP RM.

Distincția dintre persoanele care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală și persoanele care lucrează pentru o astfel de organizație nu are nici un impact asupra calificării faptelor în baza art.333 sau 335 CP RM. Ea poate fi luată în considerație numai la individualizarea pedepsei. Or, este firesc ca pedeapsa stabilită persoanei care gestionează o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală să fie comparativ mai aspră decât pedeapsa stabilită persoanei care lucrează pentru o astfel de organizație.

C. Arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu în calitate de subiect special al infracțiunii prevăzute la art.333 CP RM

Arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu apare ca subiect al infracțiunii prevăzute la art.333 CP RM.

Până la intrarea în vigoare a amendamentelor operate la 02.12.2011, arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu nu a apărut în calitate de subiect special în normele Codului penal al Republicii Moldova. Recunoașterea acestei calități este rezultatul ratificării de către țara noastră a Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția. Întrucât în legea penală autohtonă ni găsim o definiție a noțiunii „arbitru ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu”, vom apela tocmai la textul acestui act cu vocație internațională.

Astfel, potrivit art.1 al Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, termenul „arbitru” trebuie înțeles prin referire la dreptul național al statului parte la acest Protocol, dar în orice caz trebuie să includă o persoană care, având în vedere un acord de arbitraj, este chemată să ia o decizie care obligă din punct de vedere juridic cu privire la un litigiu ce-i este prezentat chiar de către părțile acestui

acord; sintagma „acord de arbitraj” înseamnă un acord recunoscut de dreptul național și prin care părțile convin să supună un litigiu unui arbitru pentru a decide.

De asemenea, la art.2-4 ale aceluiași Protocol se stabilește: fiecare Parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern, fapta, săvârșită cu intenție, de a propune, de a oferi sau de a da, direct ori indirect, orice folos necuvenit unui arbitru care își exercită funcțiile în conformitate cu dreptul național cu privire la arbitraj al acestei Părți, pentru el sau pentru altcineva, pentru ca acesta să îndeplinească sau să se abțină de la îndeplinirea unui act în exercitiul funcțiilor sale; fiecare Parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern, fapta, săvârșită cu intenție, a unui arbitru care își exercită funcțiile în conformitate cu dreptul național cu privire la arbitraj al acestei Părți, de a solicita sau de a primi, direct ori indirect, orice folos necuvenit pentru el sau pentru altcineva ori de a accepta oferta sau promisiunea cu scopul de a îndeplini ori de a se abține să îndeplinească un act în exercitarea funcțiilor sale; fiecare Parte adoptă măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc necesare pentru a prevedea ca infracțiune, conform dreptului său intern, faptele menționate la art.2 și 3 ale Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, dacă acestea se referă la un arbitru care își exercită funcțiile în conformitate cu dreptul național cu privire la arbitraj al oricărui alt stat.

Interpretarea prevederilor reproduse este dată și în Raportul explicativ la Protocolul adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția [37]. Conform acestuia, în art.1 al Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția definiția conceptului de arbitru se face în două moduri: pe de o parte, definiția respectivă se referă la legile naționale ale statelor semnatare; pe de altă parte, ea reprezintă o definiție autonomă în măsura în care stabilește un standard minim obligatoriu comun; noțiunea „acord de arbitraj”, în accepțiunea art.1 al Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, acoperă o arie largă, în sensul că nu există nici o restricție privitoare la domeniul raporturilor juridice la care definiția acestei noțiuni se poate aplica. În special, domeniul de aplicare a definiției date nu se limitează la arbitrajul comercial.

Așa cum s-a putut vedea, în art.1 al Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția definiția noțiunii „arbitru” face referire la dreptul național al statului parte la acest Protocol.

În contextul legislației autohtone, reglementările în materie se conțin, în primul rând, în Legea Republicii Moldova cu privire la arbitraj, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 22.02.2008 [38]. La art.2 al acestui act legislativ sunt formulate următoarele definiții: arbitru – persoană fizică aleasă de părți sau numită în modul stabilit de părți pentru soluționarea prin arbitraj a litigiului; arbitraj – cale alternativă de soluționare a litigiilor atât de către arbitri numiți pentru fiecare caz aparte (arbitraj *ad-hoc*), cât și de instituții permanente de arbitraj; litigiu – conflict izvorât din raporturi juridice civile, inclusiv patrimoniale, dintre părți, din raporturi obligaționale contractuale și necontractuale, cum ar fi: vânzarea-cumpărarea, prestarea de servicii, executarea de lucrări și altele asemenea sau din raporturi de proprietate și din alte drepturi reale, inclusiv din dreptul de proprietate intelectuală.

De asemenea, în art.11, 12 și 16 ale Legii cu privire la arbitraj sunt consemnate alte caracteristici ale arbitrilor aleși sau numiți să soluționeze prin arbitraj un litigiu: poate fi arbitru orice persoană fizică având capacitate deplină de exercițiu care și-a dat consimțământul să arbitreze și care, după părerea părții în cauză, este competentă în a soluționa litigiul; lista arbitrilor este aprobată de organul pe lângă care s-a înființat arbitrajul, în modul stabilit de acest organ, și are un caracter de recomandare. În principiu, partea poate numi în calitate de arbitru orice persoană care întrunește exigențele prevăzute de sus-numita lege; arbitrii sunt numiți sau înlocuiți potrivit convenției de arbitraj (adică, potrivit acordului în a cărui bază părțile remit spre soluționare în arbitraj toate litigiile sau o parte din litigii, care au apărut sau care ar putea să apară între ele ca rezultat al unui raport juridic contractual sau necontractual. Convenția de arbitraj poate fi exprimată sub formă de clauză arbitrală inserată în contract ori sub formă de acord independent); împuternicirile arbitrului încetează în caz de autorecuzare sau de recuzare în conformitate cu art.14 al Legii cu privire la arbitraj, în caz de deces, de incapacitate de a participa la examinarea litigiului și în alte temeieri din care arbitrul nu participă la examinarea litigiului în decursul unei perioade nejustificat de îndelungate. Împuternicirile arbitrului încetează odată cu adoptarea hotărârii în litigiul examinat.

Alte prevederi relevante pot fi identificate în Legea Republicii Moldova cu privire la arbitrajul comercial internațional, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 22.02.2008 [39]. În art.2 al acestei legi sunt formulate următoarele definiții: tribunal arbitral – arbitru unic sau complet de arbitri; arbitraj – cale alternativă de soluționare a litigiilor atât de către arbitri numiți pentru fiecare caz aparte (arbitraj *ad-hoc*), cât și de către instituții permanente de arbitraj.

Prevederi similare atestăm în alte acte normative: Regulamentul Curții de Arbitraj de pe lângă Asociația Internațională a Transportatorilor Auto din Moldova, nr.59 din 23.12.2005, aprobat de Consiliul Asociației Internaționale a Transportatorilor Auto din Moldova [40]; Regulile de procedură arbitrală ale Curții de Arbitraj de pe lângă Asociația Internațională a Transportatorilor Auto din Moldova, nr.60 din 23.12.2005, aprobate de Consiliul Asociației Internaționale a Transportatorilor Auto din Moldova [41]; Statutul Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, nr.69 din 19.12.2008, aprobat prin Decizia Consiliului Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova [42]; Regulamentul Curții Aeronautice de Arbitraj din Moldova pe lângă Patronatul Aviației Civile din Republica Moldova, nr.1272 din 16.09.2011 [43].

De asemenea, din dispozițiile Convenției europene de arbitraj comercial internațional și ale Aranjamentului relativ la aplicarea Convenției europene de arbitraj [44] reiese că în arbitrajele supuse acestei Convenții străinii pot fi desemnați ca arbitri.

În ce privește arbitrii străini, nu trebuie uitată regula fixată în art.1 al Protocolului adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, conform căreia, în cazul urmăririlor care implică un arbitru străin, statul care realizează urmărirea nu poate aplica definiția de arbitru decât în măsura în care această definiție este compatibilă cu dreptul său național.

Oricum, indiferent dacă este național sau străin, arbitrul ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu poate evolua ca subiect al infracțiunii prevăzute la art.333 CP RM. Important este ca, după cum reiese din Raportul explicativ la Protocolul adițional la Convenția penală a Consiliului Europei privind corupția, calitatea de arbitru, ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu să corespundă: definiției noțiunii de arbitru din legea națională a statului de origine a celui arbitru; definiției noțiunii de arbitru din art.1 al Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția, reprezentând un standard minim obligatoriu comun pentru statele semnatare a acestei Convenții, inclusiv pentru Republica Moldova.

D. Subiectul special al infracțiunii prevăzute la art.335¹ CP RM

Persoana abilitată cu întocmirea sau utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți, este cea care evoluează în calitate de subiect în cazul infracțiunilor prevăzute la art.335¹ „Falsul în documente contabile” din Codul penal.

Prin Legea Republicii Moldova la pentru modificarea și completarea unor acte legislative, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 12.04.2012 [45], printre altele, Codul penal al Republicii Moldova a fost completat cu articolul 335¹. Recomandarea pentru incriminarea faptei de fals în acte contabile se conține în art.14 „Infracțiuni de contabilitate” al Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția. Acest articol stabilește: fiecare Parte adoptă măsuri legislative și alte măsuri necesare pentru stabilirea de sancțiuni penale sau altor tipuri de sancțiuni, în conformitate cu dreptul său intern, atunci când ele sunt comise intenționat, pentru actele sau lacunele următoare, menite să comită, ascuns sau deghizat, infracțiuni vizate în articolele 2-12 ale Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția, în măsura în care Partea nu a formulat rezerve sau declarații: a) de a stabili sau de a utiliza o factură sau oricare alt document sau înscris contabil care conține informații false sau incomplete; b) de a omite, în mod ilicit, contabilizarea unei plăți.

De asemenea, în Recomandările revizuite ale Consiliului Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică privind măsurile de combatere a corupției în tranzacțiile comerciale internaționale [46] statelor membre ale Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică li se sugerează să adopte toate măsurile necesare pentru a aduce legile, regulile și practica existentă în ceea ce privește cerințele de contabilitate, în vederea prevenirii și descoperirii actelor de corupere a reprezentanților guvernelor străine, în contextul derulării de tranzacții comerciale internaționale; statele membre trebuie să urmărească ca companiile să țină evidențe exacte ale sumelor primite și ale sumelor cheltuite de acestea, cu indicarea faptului în legătură cu care sunt primite și cheltuite aceste sume. Este necesar să fie puse sub interdicție efectuarea de către companii a

unor tranzacții secrete și ținerea de către ele a unor conturi neregistrate. Statele membre trebuie să impună sancțiuni adecvate pentru omisiunile, falsificările și abuzurile admise în sfera evidenței contabile.

După ce am relevat conotațiile internaționale care au stat la baza incriminării faptei prevăzute la art.335¹ CP RM, să identificăm cine este persoana care este abilitată cu întocmirea sau utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți.

Conform alin.(1) art.13 al Legii contabilității a Republicii Moldova, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova la 27.04.2007 [47], răspunderea pentru ținerea contabilității revine: a) conducerii (organului executiv) – în entitatea cu răspundere limitată; b) partenerilor – în entitatea ai cărei proprietari au răspundere nelimitată; c) proprietarului – pentru întreprinzătorii individuali; d) conducătorului entității – în entitățile neprevăzute la lit.a)-c). Potrivit alin.(3) art.13 al legii sus-menționate, persoanele specificate la alin.(1) al acestui articol au dreptul să transmită ținerea contabilității unei organizații specializate sau firme de audit în bază contractuală.

În conformitate cu alin.(12) art.19 al Legii contabilității, documentele de casă, bancare și de decontare, datoriile financiare, comerciale și calculate pot fi semnate unipersonal de conducătorul entității ori de două persoane cu drept de semnătură: prima semnătură aparține conducătorului sau altei persoane împuternicite, a doua – contabilului-șef sau altei persoane împuternicite. Semnăturile pe documentele menționate se confirmă prin aplicarea ștampilei entității respective. În lipsa funcției de contabil-șef, ambele semnături pe documentele menționate se aplică de conducătorul entității respective sau de alte persoane împuternicite.

Din aceste dispoziții legale reiese că persoană abilitată cu întocmirea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți este, după caz: membrul organului executiv al entității; partenerul din conducerea entității; proprietarul entității; conducătorul entității; auditorul; persoana împuternicită cu drept de semnătură (alta decât conducătorul entității). În cazurile în care documentele de casă, bancare și de decontare, datoriile financiare, comerciale și calculate pot fi semnate de două persoane cu drept de semnătură, pe lângă conducătorul entității sau o altă persoană împuternicită, contabilul-șef sau o altă persoană împuternicită evoluează în calitate de persoană care este abilitată cu întocmirea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți.

Cât privește calitatea de contabil, conform Ordinului Ministerului Finanțelor cu privire la aprobarea și punerea în aplicare a Codului privind conduita profesională a auditorilor și contabililor din Republica Moldova, nr.29 din 01.03.2001 [48], contabil titular este contabilul angajat în sectorul de producție (servicii), comerț, sectorul necomercial, instituții publice sau în sectorul de învățământ.

De asemenea, trebuie de menționat că, potrivit Hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea Planului de dezvoltare a contabilității și auditului în sectorul corporativ pe anii 2009-2014, nr.1507 din 31.12.2008 [49], în prezent în Republica Moldova se aplică două programe principale de instruire profesională și de certificare a contabililor: contabil practician certificat (CAP); contabil practician certificat internațional (CIPA); contabil certificat de Asociația contabililor profesioniști certificați (ACCA). Conform acestor programe, dețin certificate internaționale 252 contabili, inclusiv 222 – CAP, 9 – CIPA și 21 – ACCA. Totodată, conform legislației în vigoare, instruirea profesională continuă a contabililor nu este obligatorie.

În calitate de persoană care este abilitată cu utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil poate fi, după caz: expeditorul, șoferul, destinatarul (în cazul utilizării facturii de expediție); persoana care a primit marfa și persoana care a predat marfa (în cazul utilizării actului de achiziție a mărfurilor); beneficiarul (în cazul utilizării bonului de plată); casierul (în cazul utilizării dispoziției de încasare); persoana de la care s-a încasat suma (în cazul utilizării chitanței la dispoziția de încasare); șoferul (în cazul utilizării foii de parcurs pentru autocamioane sau a foii de parcurs pentru autoturisme) etc.

În încheiere, formulăm următoarele **concluzii** cu privire la caracteristicile subiecților speciali ai infracțiunilor prevăzute în Capitolul XV din Partea Specială a Codului penal:

1) noțiunea „societate comercială”, în sensul art.106 din Codul civil, este echipolentă cu noțiunea „organizație comercială”, utilizată în legea penală;

2) noțiunea „asociație obștească”, în sensul Legii cu privire la asociațiile obștești, este echipolentă cu noțiunea „organizație obștească”, folosită în legea penală;

3) așa cum rezultă din art.180-191 din Codul civil, noțiunea „o altă organizație nestatală”, utilizată în legea penală, are înțelesul noțiunii de societate necomercială (excluzând asociația obștească), folosite în Codul civil;

4) noțiunea „persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală”, în sensul art.124 CP RM, este mai largă decât noțiunea „conducătorul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale”;

5) în sensul art.124 CP RM, atât funcțiile sau acțiunile administrative de dispoziție, cât și funcțiile sau acțiunile organizatorico-economice, trebuie să fie producătoare de efecte juridice (adică, să dea naștere, să modifice sau să stingă raporturi juridice);

6) persoana care gestionează organizația comercială, obștească sau altă organizație nestatală trebuie deosebită de: a) personalul administrativ-tehnic (personalul tehnic; personalul de deservire tehnică; personalul care desfășoară activități auxiliare) din cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale; b) persoanele care exercită funcții pur profesionale în cadrul organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale;

7) prin „persoană care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală” (în sensul în care această noțiune apare în art.333 și 335 CP RM) trebuie de înțeles acea persoană care, deși este angajată a organizației comerciale, obștești sau a unei alte organizații nestatale, totuși nu exercită funcții sau acțiuni administrative de dispoziție ori organizatorico-economice. Persoanele care lucrează pentru o organizație comercială, obștească sau o altă organizație nestatală nu pot avea calitatea de: membri ai consiliului organizației date; membri ai comisiei de cenzori a organizației comerciale, obștești sau a unei alte organizații nestatale; director executiv al organizației date; contabil-șef al acestei organizații comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale; conducător al filialei sau reprezentanței acestei organizației; alte persoane abilitate, conform legislației sau statutului organizației comerciale, obștești sau al unei alte organizații nestatale, să-și asume obligații, de sine stătător sau împreună cu alții, în numele și în contul organizației respective;

8) calitatea de arbitru ales sau numit să soluționeze prin arbitraj un litigiu (privită drept calitate specială a unuia dintre subiecții infracțiunii prevăzute la art.333 CP RM) trebuie să corespundă: definiției noțiunii de arbitru din legea națională a statului de origine a acelui arbitru; definiției noțiunii de arbitru din art.1 al Convenției penale a Consiliului Europei privind corupția, reprezentând un standard minim obligatoriu comun pentru statele semnatare a acestei Convenții, inclusiv pentru Republica Moldova;

9) persoană abilitată cu întocmirea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți (persoană privită ca subiect al infracțiunii prevăzute la art.335¹ CP RM), este, după caz: membrul organului executiv al entității; partenerul din conducerea entității; proprietarul entității; conducătorul entității; auditorul; persoana împuternicită cu drept de semnătură (alta decât conducătorul entității). În cazurile în care documentele de casă, bancare și de decontare, datoriile financiare, comerciale și calculate pot fi semnate de două persoane cu drept de semnătură, pe lângă conducătorul entității sau o altă persoană împuternicită, contabilul-șef sau o altă persoană împuternicită evoluează în calitate de persoană care este abilitată cu întocmirea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil, ori cu contabilizarea unei plăți;

10) în calitate de persoană care este abilitată cu utilizarea unei facturi ori a oricărui alt document sau înscris contabil (persoană privită ca subiect al infracțiunii prevăzute la art.335¹ CP RM) poate fi, după caz: expeditorul, șoferul, destinatarul (în cazul utilizării facturii de expediție); persoana care a primit marfa și persoana care a predat marfa (în cazul utilizării actului de achiziție a mărfurilor); beneficiarul (în cazul utilizării bonului de plată); casierul (în cazul utilizării dispoziției de încasare); persoana de la care s-a încasat suma (în cazul utilizării chitanței la dispoziția de încasare); șoferul (în cazul utilizării foii de parcurs pentru autocamioane sau a foii de parcurs pentru autoturisme) etc.

Referințe:

1. Macauley R. Fighting corruption. Incrimination // http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/greco/general/MACAULEY_EN.pdf (vizitat 14.08.2012).
2. Уголовный кодекс Кыргызской Республики // http://anticorr.gov.kg/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=29&lang=ru (vizitat 14.08.2012).
3. Уголовный кодекс Туркменистана // http://www.turkmenistan.gov.tm/_ru/laws/?laws=01go (vizitat 14.08.2012).
4. The Criminal Code of Georgia // http://www.parliament.ge/index.php?lang_id=GEO&sec_id=69&kan_det=det&kan_id=673 (vizitat 14.08.2012).

5. Цугленок Н.Н. Получение предмета коммерческого подкупа: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. – Красноярск, 2006, с.130-131.
6. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.917.
7. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1997, nr.6.
8. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.112-116.
9. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.127-130.
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.42-44.
11. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.83-86.
12. Ibidem.
13. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr.39-41.
14. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr.141-143.
15. Егорова Н. Понятие «руководитель организации» в уголовном праве // Уголовное право, 2005, №1, с.18-20; Шнитенков А. Спорные вопросы регламентации в УК Российской Федерации понятия лица, выполняющего управленческие функции в коммерческой или иной организации // Уголовное право, 2004, № 2, с.82-83.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1996, nr.1.
17. Определение Коллегии Апелляционной палаты г. Комрат от 28 октября 2011 г. Дело № 1а -31/2011 // <http://caco.justice.md> (vizitat 15.08.2012).
18. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 23.03.2011. Dosarul nr.1a-189/2011 // <http://ca.justice.md> (vizitat 15.08.2012)
19. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 06.06.2012. Dosarul nr.1re-239/12 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
20. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 16.02.2010. Dosarul nr.1ra-10/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
21. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 26.01.2010. Dosarul nr.1ra-75/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
22. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 17.06.2009. Dosarul nr.1ra-784/09 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
23. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 30.09.2010. Dosarul nr.4-1re-1037/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
24. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 17.02.2009. Dosarul nr.1ra-96/09 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
25. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 26.10.2011. Dosarul nr.1ra-756/11 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
26. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 15.02.2012. Dosarul nr.1ra-254/12 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
27. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 16.03.2010. Dosarul nr.1ra-51/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
28. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 09.07.2010. Dosarul nr.1ra-776/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
29. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 05.08.2009. Dosarul nr.1ra-930/09 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
30. Decizia Colegiului penal lărgit al Curții Supreme de Justiție din 20.04.2010. Dosarul nr.1ra-41/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
31. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.8-10.
32. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol.II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, p.924.
33. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 11.11.2010. Dosarul nr.4-1re-1423/10 // www.csj.md (vizitat 15.08.2012)
34. Criminal Law Convention on Corruption. Explanatory Report // <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/173.htm> (vizitat 15.08.2012)
35. Уголовный кодекс Республики Беларусь. <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=hk9900275&p2={NRPA}> (vizitat 15.08.2012)
36. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea Specială. Vol.II, p.907.
37. Additional Protocol to the Criminal Law Convention on Corruption Explanatory Report // <http://conventions.coe.int/treaty/en/Reports/Html/191.htm> (vizitat 16.08.2012)
38. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr.88-89.
39. Ibidem.
40. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2006, nr.21-24.

41. Ibidem.
42. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.19-21.
43. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2011, nr.152-155.
44. Convenția europeană de arbitraj comercial internațional și Aranjamentul relativ la aplicarea Convenției europene de arbitraj // <http://arbitraj.chamber.md/index.php?id=19> (vizitat 16.08.2012)
45. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2012, nr.103.
46. Пересмотренные рекомендации Совета Организации экономического сотрудничества и развития по мерам борьбы со взяточничеством в международных деловых операциях // http://www.transparency.md/Docs/2005/culegere_acte_internat.pdf (16.08.2012)
47. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr.90-93.
48. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr.29-30.
49. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2009, nr.10-11.

Prezentant la 28.08.2012